

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

431

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת תולדות תש"פ

ואמנם יש להעיר בזה, שהרי בתפילת ימים טובים או אומרים "וקרבנו מלכנו לעבודתך", בברכת אתה בחרתנו, אהבת אותנו ורצית בנו - וקרבנו, היינו שהקב"ה כבר קרבנו לעבודתו, ואם כן כבר אנו קרובים לעבודה, ומהו שמבקשים עוד "וקרבנו".

והביאור בזה כי כאמור יש מדרגות רבות בתפילה בכוונה, ומה שמזכירים וקרבנו זו מדרגה אחת, שהיא בסייעתא דשמיא גם בלי תפילה, אך עם תפילה מבקשים לזכות לעוד מדרגות בזה, כי יש הרבה מדרגות בקירבה ועבודה שבלב, עד להתפשטות הגשמיות של השולחן ערוך, וזהו שמבקשים וקרבנו, למרות שיש לנו כבר מדרגה שנתקרבנו, אנו רוצים לזכות למדרגות גבוהות יותר.

ביאורים בנוסח התפילה

וכהנה יש רבות בנוסח התפילה, כגון מה שמזכירים בברכת אתה בחרתנו "וקידשתנו במצוותיך", וכן בנוסח הברכות "אשר קידשנו במצוותיו", היינו בלשון עבר, שכבר התקדשנו, ומאיך אומרים בתפילה "קדשנו במצוותיך", והוא בקשה על העתיד שנוכח לזה, ולכאורה הרי כבר אנו קדושים, אלא הביאור כנ"ל, שיש הרבה מדרגות בקדושה, וכל מצוה שאדם מקיים מקדשת אותו, אבל שייך להתקדש יותר, וזה תלוי גם לפי הכוונה, מה הכוונה בשעת העבודה והתפילה.

וכן מצינו עוד בתפילת שבת ויום טוב שמבקשים "והנחילנו שבת קדשך ומועדי קדשך", ומאיך אומרים גם בלשון עבר "ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו", והביאור כנ"ל, שיש בזה הרבה מדרגות, ומבקשים לזכות למדרגות יותר גבוהות בזה.

וענין "והנחילנו" הוא שהשפעת קדושת השבת תימשך ותישאר אצלנו כמו נחלה שאין לה הפסק (ב"ב קכט, ב), כי בשבת יש השפעה, שהשבת משפיעה קדושה על האדם, ולאחר השבת עוברת ההשפעה, ומבקשים והנחילנו, שהשפעת הקדושה שהייתה בשבת תישאר גם אחר כך, ואזי בכל שבת יהיה תוספת השפעה.

דרגת בניס בתורה, ועבדים בעבודה

והנה יש לדייק עוד בנוסח התפילה "השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך", שעל תורה אומרים לשון אבינו, ועל עבודה אומרים מלכנו, וביאר בזה הגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים (אבות ב, א) כי "ידוע שמפאת התורה אנו מכונים בשם בניס, והשם ית"ש מגלה סודו כאב לבנו אהובו, והמצוות המה כציווי אדון לעבדו, ולכן אנו מבקשים בתפילה השיבנו אבינו לתורתך ובעבודה אנו אומרים לשון מלך וקרבנו מלכנו לעבודתך ודי למבין", ע"כ.

היינו שהרי יש דרגה של בניס ויש דרגה של עבדים, וכפי שמזכירים בימים נוראים "אם כבנים אם כעבדים", ולשון אבינו מורה על דרגת בניס, ולגבי תורה אומרים אבינו, כי בתורה אנו במדרגת בניס, שעסק התורה מקדש את האדם ונעשה בזה כבן, ואילו בעבודה, בתפילה ובמצוות אנו כמו עבדים, וזהו וקרבנו מלכנו לעבודתך.

והוסיף ברוח חיים כי "באנשים אשר עבודתם זכה בלי שום כוונת פרס, גם העבודה תגדל אצלם עד שתהא דוגמת הבן לאביו רק לכבוד אביו לנחת רוח לפניו, ולהיפך אם ירד, אז תורתו גם כן מלא מחשבות אוון ומרמה ואינו רק במדרגות עבד לאדונו וכו', ודרך הצדיקים הממוצעים להיות בתורה כבן ובעבודה כעבד", ע"כ.

הרגשת העבודות

והנה מאחר שהאדם הוא עבד, כפי שאומרים וקרבנו מלכנו לעבודתך, הרי צריך להיות נכנע, כמו עבד, עם הרגשה של עבד, וצריך לזה אמונה, להרגיש את העבודות, שאנחנו כולנו עבדים, שהרי הקב"ה נותן לנו חיים ומחיה אותנו בכל רגע, וכל נשימה ונשימה זה בהשגחה, וממילא אנו עבדים, שהקב"ה יוצר אותנו, והוא הבעלים עלינו.

מצות תפילה - עבודה שבלב

הנה יש מצוה של תפילה, להתפלל, והתפילה נקראת עבודה שבלב, כמו שאמרו חז"ל (תענית ב, א) ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה, ולדעת הרמב"ם (ריש הלכות תפילה) זו מצות עשה דאורייתא להתפלל בכל יום, ורבנן הוסיפו שיש להתפלל שלוש פעמים ביום, וקבעו גם את נוסח התפילות, אבל עיקר התפילה בכל יום היא מצות עשה מדאורייתא.

והרבה ראשונים חולקים על הרמב"ם וסוברים שמדאורייתא אין חיוב להתפלל בכל יום, ומה שכתוב ולעבדו בכל לבבכם זו מצוה כללית בכל המצוות שצריכים לעשות אותם עם כוונת הלב, אבל התפילה בכל יום היא רשות מדאורייתא, ומכל מקום יש בזה גם כן קיום מצוה של עבודה שבלב, ואין זו מצוה 'חיובית' אבל היא מצוה 'קיומית', שכאשר מתפללים מקיימים מצות עבודה שבלב, כמו שביאר בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות תפילה.

וכמוכן, מאחר שתפילה היא עבודה שבלב, הרי זה תלוי אם התפילה היא עם לב, ותפילה בלי לב אינה עבודה שבלב, והיא עבודה שבפה ולא בלב, ולכן צריך שתהיה כוונה, תפילה בכוונה.

מדרגות בכוונה בתפילה

ובתפילה בכוונה יש הרבה מדרגות, והמדרגה שכתב בשולחן ערוך (סימן צח סעיף א) שחסידי הראשונים היו מתפללים בהתפשטות הגשמיות - זו מדרגה גדולה מאד, אבל יש הרבה מדרגות עד למדרגה הזו, הרבה מדרגות בתפילה בכוונה.

ובמסילת ישירים פרק י"ט כתב על תפילה בכוונה: "צריך שיסתכל האדם ויתבונן היטב וכו' שהוא עומד ממש לפני הבורא יתברך שמו ונושא ונותן עמו אף על פי שאין עינו של אדם רואהו, ותראה כי זה הוא היותר קשה שיצטייר בלב האדם ציור אמיתי, יען אין החוש עוזר לזה כלל. אמנם מי שהוא בעל שכל נכון, במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבוע בלבו אמיתת הדבר איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, והוא יתברך שמו מאזין לו מקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו", עכ"ד.

והיינו שעם שכל נכון אין זה קשה להתפלל בכוונה, להרגיש שהוא מדבר עם מישהו, ונושא ונותן עמו, כאשר ידבר איש אל רעהו, ואמנם לא מרגישים זאת בחוש, אבל עם שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב זה לא קשה, להתרכז ולהרגיש שאני מדבר עם מישהו, שהוא שומע את מה שאני מדבר, ואני מדבר מה שאני רוצה לומר, עם שכל נכון אפשר להרגיש זאת, וזוהי תפילה בכוונה, כך אומר המסילת ישירים.

ובאמת זכורני כשהייתי ילד קטן ועמדתי ליד אמו"ר זצ"ל, שמעתי איך שהוא מתפלל, והיה ממש כמו שכתב המסילת ישירים, כמו שאחד מדבר עם השני, והשני שומע את מה שהוא מדבר אליו.

וקרבנו לעבודתך - תפילה על תפילה

ומה העצה לתפילה בכוונה, אמנם מי שהוא בעל שכל נכון זה לא קשה לו, אבל זה עצמו מדרגה להגיע לשכל הנכון, וגם זה קשה, ולא כל אחד זוכה להגיע למדרגה הזו, למצב הזה, לשכל הנכון.

והעצה היא להתפלל על זה גופא, תפילה על תפילה! להתפלל לזכות לתפילה בכוונה, ועל כך מבקשים בברכת השיבנו "וקרבנו מלכנו לעבודתך", ועבודה היינו תפילה, שהיא עבודה שבלב, ומבקשים בזה מהקב"ה שנהיה קרובים לעבודה, ונזכה לתפילה בכוונה.

אבל גם את זה צריכים לומר בכוונה, וכאשר אומרים את זה בכוונה ממש עם הלב, שאני מבקש ומתחנן על זה בתחנונים אמיתיים, אזי יש סייעתא דשמיא וזוכים להתקרב לעבודה.

ומצינו (סנהדרין לט, ב) שבשעת קריעת ים סוף ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, ואמר להם הקב"ה מעשי ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה?! היינו שהמצרים הם גם כן מעשי ידיו של הקב"ה, ואין הקב"ה שמח במפלתם, ולכן אמר למלאכי השרת כי לא ישמחוהו בזה, ולא יאמרו על זה שירה לפניו. זוהי מידת הרחמים.

וכל השירה שאמרו ישראל אז ישיר וגו', אינה שמחה על מפלת המצרים, רק שבח והודאה על הניסים שנעשו להם וגבורות השם, ולא מוזכר כלל בשירה שאנו שמחים על מפלתם של המצרים, רק מעשי השם וגבורותיו כגון אשירה להשם כי גאה גאה וגו', ימינך השם נאדרי בכוח וגו', שהם שבחים על מעשי השם.

זהו טבע כלל ישראל, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, ואפילו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, אבל האופי שלו אינו כמו גוי, וכבר סיפרתי ששאלתי פעם אדם שנוסע הרבה לחוץ לארץ בעניינים בינלאומיים ופוגש יהודים וגויים, ואמר לי שהוא רואה שיש הבדל בין יהודי לגוי, ואפילו שאינו שומר תורה ומצוות, יהודי זה משהו אחר, עם אופי אחר, והוא ירושה לנו מהאבות הקדושים.

חילולי השבת – אשמים אנחנו!

ואמנם למעשה צריכים חיזוק בכל דבר ודבר, בפרט עכשיו שיש רחמנא ליצולן חילולי שבת, פה בארץ הקודש, חילולי שבת בפרהסיא בצורה שלא הייתה מעולם.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה פעם בעיר פתח תקוה, שהיה שם מקום שבעבר לא היו בו חילולי שבת בפרהסיא, וגם אלו שאינם שומרי תורה ומצוות לא חיללו שבת מחוץ לבית, רק בצנעא, ופעם אחת קרה שאחד השקה את גינתו בפרהסיא בשבת, דבר שלא היה שם מעולם, ונסעו למרן החזון איש זצ"ל לשואלו על זה, ואמר החזון איש כי אנחנו אשמים, שאנו בני התורה צריכים יותר להיזהר בשמירת השבת.

ועורר אז החזון איש כי יש עירוב, והעירוב יש בו חששות, ואין לסמוך עליו, ואמנם אף על פי כן הקפיד החזון איש שהיה עירוב, אבל אמר כי בני תורה צריכים שלא לסמוך על העירוב, ומה שסומכים על העירוב זה לא מתאים לפי המדרגה של בני תורה, ואם בני התורה היו מתחזקים יותר בשמירת השבת, לא היה חילול שבת באותו האזור.

ואם כן גם עכשיו, מה שיש חילולי שבת בזמן האחרון, בפרהסיא, על ידי תחבורה ציבורית, הסיבה לזה היא מפני שאנחנו לא מקדשים את השבת כמו שצריך, ויש דברים שצריכים יותר להתחזק בהם, ולמשל הוזכר ענין העירוב, אך גם בכלל, שבת הוא יום קדוש, וצריכים לנצלו לעסוק בתורה, מה שיותר תורה, בלי דברים בטלים, ובלי דברי משא ומתן בשבת, לקדש את השבת כהלכתו.

וכפי שמזכירים בתפילה "עם מקדשי שביעי", ולכאורה הרי השבת כבר מקודשת היא, אבל אפשר להוסיף קדושה ביום השבת! על ידי שמירת השבת והנהגה הראויה לשבת, עם עסק התורה, ותפילה בכוונה יותר, ויש גם פסוקי דזמרה שמוסיפים בשבת, מזמורים, וקבלת שבת, לכו נרננה, ואם אומרים אותם בכוונה, עם העבודה שלב, ועם תורה, מקדשים בזה את השבת, ועל ידי זה לא היו חילולי השבת.

אבל אשמים אנחנו! שאנו לא מקדשים את השבת כמו שצריך, ויום השבת אינו מקודש אצלנו בשלמות, ואפשר יותר, ואם היינו יותר מקדשים את השבת לא היו חילולי שבת, לכן אשמים אנחנו.

ועלינו להתחזק יותר בכל ענייני שמירת השבת ולקדש את השבת, ואמנם הרי בין כך צריכים לעשות זאת, אבל בפרט עכשיו שיש חילולי שבת, זה מראה לנו שאנחנו לא מושלמים בשמירת וקדושת השבת, עם מקדשי שביעי, לא מקדשים את השביעי כראוי. יהי רצון שנוזכה להתעוררות וסייעתא דשמיא לתורה ועבודה וחסד ושבת.

ואם לא מרגישים כן ולא מתנהגים כפי חיובי העבדות, הרי זה עבד שמורד במלכות, שיש מלך והוא מורד במלכותו, ואינו מרגיש כלל שהוא עבד, למרות שהוא באמת עבד הוא לא מרגיש שהוא עבד ולא מתנהג כעבד, וזו מרידה במלכות, ועל כך מבקשים "וקרבנו מלכנו לעבודתך" שנוזכה להרגיש את העבדות ולהתנהג כעבדים.

ביאור בברכת סלח לנו

ואחר כך מבקשים "סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו", וגם בזה יש לדייק שעל חטא אומרים אבינו, ועל פשע אומרים מלכנו, וכמדומה שהמפרשים ביארו בזה, שהרי חטא הוא שוגג, ופשע הוא מזיד, וכאשר אנו בדרגת בניס ומתנהגים כבנים, אזי הקב"ה מחשיב לנו את העבירות לשוגג, שזה פחות חמור, וכדרך האב שאינו מקפיד על הבן כל כך, אלא דן אותו לזכות שהוא שוגג.

אבל אם אנו מתנהגים רק כמו עבדים, שזו היא מדרגה פחותה מבנים, אזי העבירות אינן נחשבות לנו לשוגג, אלא פשע, כי האדון מקפיד על העבד יותר ממה שאב מקפיד על בנו, וזהו סלח לנו אבינו – כי חטאנו, ומחל לנו מלכנו – כי פשענו.

הכוח לעמוד בניסיונות – מאברהם אבינו

ומצינו עוד דיוקים רבים כעין זה, ויש בלשון המשנה בפרקי אבות (ה, ב-ג) עשרה דורות מנח ועד אברהם וכו' עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו, וכבר עמדו המפרשים על שינוי הלשון, שבתחילה בעשרה דורות כתוב אברהם ולא מוזכר אבינו, ואילו בעשרה ניסיונות אמרו "אברהם אבינו", וצריך ביאור החילוק בזה.

וביאר בזה ברוח חיים על אבות שם, כי לגבי הניסיונות אמר אבינו, משום שהניסיונות של אברהם אבינו נתנו את הכוחות לכלל ישראל עד סוף כל הדורות לעמוד בניסיונות, כי מעשי אבות סימן לבנים (תנחומא לך לך טו), כלומר שמעשי האבות ומדרגתם השפיעו על הבנים שגם הבנים יש להם את הכוחות לזה, וכל הניסיונות שעמד בהם אברהם אבינו גם כלל ישראל בכל הדורות עומד בהם, כפי שרואים במציאות שיש מסירות נפש בכלל ישראל, והרבה דורות היו גזירות של שמד ומסרו נפש על קידוש השם, והכוחות לזה באו מאברהם אבינו שעמד בניסיונות כאלו והוריש לנו את הכוחות לזה.

ולכן לגבי הניסיונות מוזכר "אברהם אבינו", כי בזה הוא אבינו, שנתן את הכוח לנו בניו אחריו לעמוד בכל הניסיונות.

רחמנים ביישנים וגומלי חסדים

זוהי מעלת כלל ישראל, שיש לנו מעלות בירושה מהאבות אברהם יצחק ויעקב, וכגון מה שאמרו חז"ל (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו, רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, אלו הן מעלות מיוחדות שיש רק בכלל ישראל, באומה זו!

ורחמנים היינו שמרחמים אפילו על מי שלא מכירים אותנו, כגון אם יהודי במקום אחד שומע על יהודי אחר בקצה העולם שמצטער, הרי הוא גם כן מצטער עמו ומרחם עליו, למרות שאינו מכיר, וגומלי חסדים היינו מלבד מה שמצטערים בצער של השני, גם משתדלים לעזור לו, וביישנים זו מעלה נוספת, בושה, שאינם מחוצפים.

ומעלות אלו מיוחדות וקיימות רק בכלל ישראל, רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, וכבר סיפרתי כי זכורני מימי ילדותי ברוסיה, שהיו לנו שכנים גויים באותו הרחוב, ופעם היה שם כלב שתפס חתול וטרף ואכל אותו, והשכנים הגויים עמדו והביטו בזה וצחקו משמחה, ואילו אני שהייתי ילד קטן ריחמתי על החתול.

ועוד מעשה שהיה באחת המלחמות שיהודי אחד ישב בטנק, ובא כנגדו רכב מצרי וביקש לפגוע בו, והיה מוכרח להרוג את המצרי שבא להורגו, אבל זה היה קשה לו מאד, ליהודי, למרות שהמצרי היה רודף אחריו וביקש להורגו, היה קשה לו להרוג אותו, ועשה זאת עם לב קשה בלית ברירה. זהו טבע הרחמנות שיש בכלל ישראל.

לעילוי נשמת
מרת **פנינה הנא פערל קרליץ** ע"ה
בת הר"ר **נחמן הכהן** ז"ל
נלב"ע ד' כסלו תשע"ב - תנצב"ה
נדבת בנה הר"ר **נחמן הי"ו**

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **עללא וולך** ע"ה
בת הרה"ג ר' **אפרים בלוך** זצ"ל
נלב"ע ה' כסלו תשס"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **שרה דינה חפץ** ע"ה
בת הגה"צ רבי **אליהו מאיר קובנר** זצ"ל
נלב"ע ה' כסלו תשס"ג - תנצב"ה
נדבת בניה תלמידי מרן **ראש הישיבה שליט"א**